

Kazimierz M. Ujazdowski¹

Belgia jako laboratorium federalizmu bipolarnego

Słowa kluczowe: Belgia, federalizm bipolarny, Sąd Konstytucyjny, region, wspólnota.

Keywords: Belgium, bipolar federalism, Constitutional Court, region, community.

Streszczenie

Belgia po odejściu od unitaryzmu określana jest mianem państwa federalnego wspólnot i regionów. W opinii wielu interpretatorów Konstytucji Belgii federalizm stanowi zasadniczy element jej tożsamości konstytucyjnej. Jednakże, interpretacja ustroju tego państwa wymaga bardziej pogłębionej analizy. Decydujące znaczenie ma skruszenie jedności wspólnoty politycznej w skali kraju i wątpliwość co, do istnienia narodu politycznego. Wyrazista tożsamość i narastająca odrębność dwóch grup językowych: flamandzkiej i walońskiej stanowi decydujący czynnik kształtujący oryginalność ustroju współczesnej Belgii. W artykule wskazuję na to, że specyfika belgijskiego federalizmu polega na bipolarności i dominacji mechanizmu konstytucyjnego polegającego na współdecydowaniu i kooperacji dwóch grup językowych jako rzeczywistych podmiotów władzy w państwie. Dominacja tego mechanizmu wywiera istotne skutki ustrojowe, w tym rezultat w postaci zaniechania reform na rzecz racjonalizowania parlamentaryzmu. W tekście ukazuję także nie doceniane dotąd znaczenie Sądu Konstytucyjnego dla utrzymania jedności Belgii.

¹ ORCID ID: 0000-0002-3156-1842, profesor, Europejskie Centrum Badań Ustrojowych, Wydział Prawa i Administracji, Uniwersytet Łódzki. E-mail: kmujazdowski@gmail.com.

Abstract**Belgium as a Laboratory of Bipolar Federalism**

Having moved away from unitarism, Belgium is described as a federal state of communities and regions. A large number of interpreters of the Belgian Constitution believe that federalism is an essential element of its constitutional identity. However, a more detailed analysis is needed to interpret the political system of this state. The breakdown of the unity of the political community at the national level as well as the doubt about the existence of a political nation are of crucial importance. A striking identity and growing separateness of the two linguistic groups, Flemish and Walloon, are decisive factors behind the originality of the political system of modern Belgium. In the article, I point out that the distinctive feature of the Belgian federalism involves the bipolarity and domination of the constitutional mechanism based on co-determination and co-operation of the two linguistic groups as the actual subjects of the power in the state. The predominance of this mechanism has significant systemic effects, including the renunciation of reforms to rationalize parliamentarism. The article also shows the importance of the Constitutional Court, hitherto underestimated, in maintaining the Belgian unity.

✱

Belgia po odejściu od unitaryzmu określana jest mianem państwa federalnego wspólnot i regionów. W opinii wielu interpretatorów Konstytucji Belgii federalizm stanowi zasadniczy element jej tożsamości konstytucyjnej². Jednakże, interpretacja ustroju tego państwa wymaga bardziej pogłębionej analizy. Decydujące znaczenie ma skruszenie jedności wspólnoty politycznej w skali kraju i wątpliwość co, do istnienia narodu politycznego. Wyrazista tożsamość i narastająca odrębność dwóch grup językowych: flamandzkiej i walońskiej to czynniki, które leżą u źródeł oryginalności ustroju współczesnej Belgii. W artykule stawiam sobie za cel określenie specyfiki belgijskiego federalizmu i jego niestandardowych rozwiązań instytucjonalnych. Ukazuję także nie dostrzegane dotąd znaczenie Sądu Konstytucyjnego jako instytucji sprzyjającej jedności państwa federalnego.

² C. Xhardez, M. Counet, F. Randour et C. Niessen, *50 ans de federalisation de L'Etat Belge*, ABSP, 2021.

I. Kontekst historyczny

Przypomnieć wypada, że Konstytucja Królestwa Belgii została uchwalona 7 lutego 1831 r., cztery miesiące po deklaracji niepodległości i odegrała kluczową rolę w formowaniu państwowości i narodu belgijskiego. Konstytucja legitymizowała nową państwowość, sprzyjając zarówno zaufaniu obywateli do nowego państwa, jak i jego prestiżowi na arenie międzynarodowej. Niewątpliwym walorem konstytucji była silniejsza niż w innych krajach ochrona wolności przekonań i prasy, zgromadzeń, wolności w sferze edukacji i wolności religijnej³. Monarchia konstytucyjno-parlamentarna i silna ochrona wspomnianych wolności określały tożsamość nowej państwowości. Przez wiele dekad konstytucja nie podlegała zmianom, a państwo miało ściśle unitarny charakter.

Jednocześnie, od zarania państwowości widoczna była dominacja kultury francuskiej i wyraźna przewaga społeczności francuskojęzycznej nad Flamandami posługującymi się odmianą języka niderlandzkiego. Początkowo elity państwowe prowadziły politykę dyskryminacyjną wobec ludności flamandzkiej. Język francuski jako urzędowy miał doprowadzić do wyparcia wpływów kultury germańskiej. W reakcji na politykę dyskryminacji już w latach 40-tych XIX w. doszło do narodzin ruchu flamandzkiego. Jego pierwszym osiągnięciem było uznanie w 1883 r. prawa Flamandów do posługiwania się własnym językiem w instytucjach publicznych i w wojsku. Kolejne dekady przyniosły wzrost konfliktu między Flamandami a Walonami oraz konsekwentne dążenie tych pierwszych do samorządności i autonomizacji⁴. Początkowo proces ten nie naruszał unitarnego charakteru państwa. Jednak w latach 60-tych XX w. dążność do odrębności obu grup językowych wymusiła reformę konstytucji, która rozpoczęła proces przekształcania Belgii w państwo federalne⁵. Pierwszy akt reformy konstytu-

³ E. Cloots, *Constitutional identity in Belgium. A Thing of Mystery*, [w:] *Constitutional Identity in a Europe of Multilevel Constitutionalism*, red. Ch. Calliess, G. van der Schyff, Cambridge 2020, s. 76. Wybitny belgijski konstytucjonalista F. Delpérée wskazuje na indywidualizm Belgów i szczególne przywiązanie do wolności jako jedne z zasadniczych źródeł tożsamości konstytucyjnej Belgii. F. Delpérée, *La Constitution de 1830 à nos jours, et même au-delà*, Bruxelles 2006, s. 17.

⁴ Zob. m.in P. Hińcza, *Projekty federalizacji Belgii w pierwszej połowie XX wieku*, „Studia Polityczne” 2014, nr 2 (34), s. 85–117.

⁵ J. Łaptos, *Belgia*, Warszawa 2010, s. 259–268.

cyjnej przeprowadzony został w czasie premierostwa Eyskensa w 1970 r. Ustanawiał wspólnoty: francuską, niderlandzką i niemiecką oraz trzy regiony Walonię, Flandrię i Brukselę. Nie przesądzało to jeszcze o wprowadzeniu ustroju federalnego. Kolejne pięć rewizji konstytucji, które miały miejsce w latach 1980–1985, 1988–1992, 1993 (konstytucjonalizacja federacji), 2001 i 2011–2014 przekształciły Belgię w państwo federalne o oryginalnym charakterze.

Profesor Marc Uyttendaele, autor jednej z najciekawszych prac poświęconych belgijskiemu systemowi konstytucyjnemu, definiuje Belgię jako państwo konstytucyjne, demokratyczne, parlamentarne i federalne⁶. Nie ma wątpliwości, że ostatni człon tej definicji ma kluczowe znaczenie dla tożsamości państwowej Belgii⁷. Wyraża to sama systematyka konstytucji. Tytuł pierwszego rozdziału Konstytucji brzmi: „O Belgii federalnej, jej częściach składowych i terytorium”. Federalizm belgijski dysponuje dwoma typami jednostek sfederowanych: wspólnotami i regionami. Belgia obejmuje trzy wspólnoty językowe: Wspólnotę Francuską, Wspólnotę Flamandzką i Wspólnotę Niemieckojęzyczną oraz składa się z trzech regionów: Regionu Walońskiego, Regionu Flamandzkiego i Regionu Bruksela.

Władze federalne dysponują kompetencjami w sferze sprawiedliwości, obrony narodowej, bezpieczeństwa, polityki zagranicznej, zasadniczej części bezpieczeństwa socjalnego, polityki monetarnej, imigracji, prawa karnego, cywilnego i handlowego. Wspólnotom przysługują kompetencje w sferze edukacji, języka, kultury, nauki, ochrony zdrowia, wsparcia dla rodziny i młodzieży oraz pomocy socjalnej. Regiony, sprawujące władztwo terytorialne, odpowiedzialne są za politykę gospodarczą, infrastrukturę, transport, politykę przestrzenną oraz wsparcie finansowe dla jednostek samorządowych – prowincji i gmin. Szósta i ostatnia reforma państwa i konstytucji, którą przeprowadzono w latach 2012–2014, zwiększyła dodatkowo transfer kompetencji ze szczebla federalnego na poziom wspólnot i regionów.

Warto wskazać na elastyczność federalizmu belgijskiego, polegającą na możliwości dobrowolnego łączenia się regionów i wspólnot w celu wspólnego wykonywania zagregowanych kompetencji. Flamandzka grupa językowa

⁶ M. Uyttendaele, *Les institutions de la Belgique*, Bruksela 2014, s. 9.

⁷ E. Clouts, *op.cit.*, s. 59–85.

działa w formule Wspólnoty Flamandzkiej, która przejęła kompetencje Regionu Flamandzkiego. Do podobnej fuzji kompetencji nie doszło po stronie walońskiej. Wspomniany M. Uyttendaele, pisze, że najsilniejszymi jednostkami sfederowanymi są Wspólnota Flamandzka i Region Waloński⁸.

II. Federalizm bipolarny

Typowe państwa federalne opierają się na dystrybucji zadań i kompetencji między szczebel federalny a jednostki sfederowane przy zachowaniu dominacji mechanizmu większościowego na szczeblu federalnym. Reprezentacja jednostek składowych (sfederowanych) państwa federalnego ma wyraz instytucjonalny w postaci specjalnych izby parlamentu (Bundestag, Senat USA, Rada Kantonów w Szwajcarii). Pozostałe instytucje konstytucyjne na poziomie federalnym działają w logice większościowej wyrażającej jedność organizmu politycznego. Tymczasem, w przypadku Belgii reformy konstytucyjne ustanowiły mechanizm współdecydowania przez dwie grupy językowe, co skutkuje skruszeniem spójności segmentu (poziomu) federalnego i osłabienia decyzji większościowych również na tym szczeblu. Szósta reforma konstytucji ukształtowała drugą izbę belgijskiego parlamentu jako instytucję ściśle związaną z reprezentacją praw i interesów grup językowych. Senat składa się z senatorów desygnowanych przez parlamenty wspólnot i regionów spośród ich członków. Kompetencje ustawodawcze Senatu zostały ograniczone do materii istotnych dla praw i interesów grup językowych (art. 77)⁹. Jednakże, logika zachowania równowagi między grupami językowym decyduje także o sposobie działania Izby Reprezentantów, która wraz z Królem sprawuje federalną władzę ustawodawczą. Pierwsza izba parlamentu mająca kluczowe znaczenie dla tworzenia większości rządowej i legislacji funkcjonuje w formule grup językowych. A zatem logika osiągnięcia większości politycznej na szczeblu federalnym ustępuje mechanizmowi kooperacji między przedstawicielami grup językowych. Ten sam wzgląd decyduje o zachowaniu parytetu w składzie rzą-

⁸ M. Uyttendaele, *Les institutions...*, s. 78.

⁹ F. Delpérée, *Le nouveau Sénat belge*, [w:] *L'état présent du bicamérisme en Europe, Société de législation comparée*, red. P. Lauvaux, J. Massot, „Collection Colloques” t. 32, Paris 2017, s. 65–74.

du. Konstytucja wymaga, aby nie wyłączając premiera rząd liczył identyczną liczbę ministrów z obu dominujących grup językowych (art. 99).

Mechanizm współdecydowania przez dwie grupy językowe widoczny jest także w instytucji ustaw specjalnych mających status bliski ustawom organicznym. Artykuł 4. ust. 3 Konstytucji stanowi, że granice czterech regionów językowych mogą być zmieniane i korygowane tylko w drodze ustawy uchwalonej większością głosów każdej z grup lingwistycznych w każdej z izb, pod warunkiem, że obecna jest większość członków każdej z grup, i że liczba głosów pozytywnych w obu grupach językowych stanowi łącznie dwie trzecie oddanych głosów. Mechanizm ustanowiony w tym przepisie stosowany jest w sprawach kluczowych dla praw i interesów grup językowych. Niezwykle istotna dla ustroju Belgii ustawa przyznająca kompetencje regionom i wspólnotom ma status ustawy specjalnej uchwalanej właśnie w tej procedurze. Konstytucja w wielu innych sprawach o istotnym znaczeniu dla respektowania interesów grup językowych wymaga większości określonej w art. 4 ust. 3. Dotyczy to m.in składu i trybu funkcjonowania rządów regionalnych (art. 121), tworzenia organów sądownictwa, Najwyższej Rady Sądownictwa i Sądu Konstytucyjnego, a także określenia procedury ratyfikowania umów międzynarodowych z udziałem władz regionów i wspólnot (art. 167 ust. 3). Wypada dodać, że udział w uchwalaniu ustaw specjalnych stanowi najważniejszy element kompetencji prawodawczych Senatu.

Konstytucja daje także członkom grup językowych w izbach parlamentu prawo do uruchamiania mechanizmu ostrzegawczego, który może być zastosowany w odniesieniu do ustaw innych niż ustawy specjalne. Artykuł 54 Konstytucji stanowi, że co najmniej trzy czwarte członków jednej z grup językowych ma prawo złożyć przed głosowaniem wniosek stwierdzający, że postanowienia projektu lub propozycji ustawy mogą „poważnie zaszkodzić stosunkom między wspólnotami”. Wniosek może być skierowany do Rady Ministrów przed głosowaniem na posiedzeniu plenarnym izby rozpatrującej projekt. Złożenie wniosku skutkuje zawieszeniem procedury parlamentarnej, a Rada Ministrów ma obowiązek w ciągu 30 dni zająć stanowisko w sprawie wniosku i występuje do izby rozpatrującej projekt o podjęcie decyzji w tej sprawie. Ponadto, Senat może zdecydować o opracowaniu raportu informacyjnego w sprawie mającej konsekwencje dla kompetencji wspólnot i regionów.

Wreszcie „sztywna” procedura rewizji konstytucji oznacza, że to reprezentanci dwóch społeczności językowych sprawują władzę ustrojodawczą. Konstytucja w artykule 195 ustanawia wymóg wybrania Konstytuanty w następstwie złożenia przez federalną władzę ustawodawczą wniosku wskazującego na konieczność poddania rewizji określonych przepisów konstytucji. Obie Izby mają prawo dokonania zmiany konstytucji za zgodą większości 2/3 członków w każdej z nich i przy wysokim quorum co najmniej 2/3 członków zarówno w Izbie Reprezentantów jak i w Senacie.

Konstytucja Belgii w art. 33 stanowi, że wszelka władza pochodzi od Narodu. Zasadę wyrażoną w tym artykule można uznać za ślad idei Jeana-Jacquesa Rousseau zakładającej spójność podmiotu władzy politycznej w państwie. Wydaje się, że konstytucja zachowuje pojęcie nie mające odniesienia do rzeczywistości ze względu na to, że demos „federalny” uległ dezintegracji i nie jest ani obszarem rywalizacji politycznej i ani podstawą reprezentacji politycznej. Można sądzić, że naród belgijski nie istnieje ani jako wspólnota kulturowa ani jako naród polityczny¹⁰. Faktyczne reguły rywalizacji i reprezentacji politycznej potwierdzają tę tezę. Partie polityczne reprezentujące główne rodziny ideowe przestały działać na obszarze całego państwa i uległy dekompozycji wraz z intensyfikacją odrębności grup językowych.

Okręgi wyborcze w wyborach do Izby Reprezentantów utworzone zostały tylko na obszarze grup językowych. Wybory w ramach proporcjonalnej ordynacji wyborczej rozstrzygają zatem o rywalizacji między stronnictwami i grupami politycznymi działającymi wewnątrz każdej z grup językowych oddzielnie. Rzeczywistymi podmiotami władzy w państwie są grupy językowe. A zatem źródłem legitymacji władzy jest nie tyle wola narodu, co stała gotowość grup językowych do kooperacji w ramach wspólnego państwa.

III. Konsekwencje federalizmu

W tym miejscu chciałbym zwrócić uwagę na istotne konsekwencje federalizacji Belgii, przede wszystkim na czysto przedstawicielki charakter demokra-

¹⁰ F. Meinecke, *Weltbürgertum und Nationalstaat*, München 1908, A. Heywood, *Politologia*, Warszawa 2011, s. 133–137.

cji belgijskiej zaniechanie reform wzmacniających pozycję rządu jako podstawowej instytucji władzy wykonawczej.

Warto odnotować, że niektóre państwa federalne pozwalają na stosowanie demokracji bezpośredniej w skali całej wspólnoty politycznej (Szwajcaria). Królestwo Belgii od początku kształtowało się jako demokracja przedstawicielska i parlamentarna. Konstytucja Belgii opiera się na zasadzie suwerenności narodu w opozycji do suwerenności ludu, czego konsekwencją jest nieobecność instytucji demokracji bezpośredniej¹¹. Ustrój federalny dodatkowo wzmocnił przedstawicielski charakter demokracji belgijskiej. Wprowadzenie referendum czy inicjatywy ludowej stanowiłoby poważne ryzyko dla grup językowych znajdujących się w mniejszości. We współczesnych realiach demograficznych ryzyko wynika z przewagi społeczności flamandzkiej.

Federalizacja wstrzymała także reformy na rzecz wzmocnienie pozycji rządu jako zasadniczej instytucji władzy wykonawczej. Wypada zwrócić uwagę na to, że zasadnicza część przepisów odnoszących się do pozycji rządu i parlamentu oraz ich wzajemnych relacji nie ulegała zmianom od początku obowiązywania Konstytucji. Szczególnie dotyczy to pozycji rządu oraz instrumentów znajdujących się w jego gestii jako instytucji sprawującej faktycznie federalną władzę wykonawczą. Regulacje w tej sferze są szczupłe, charakterystyczny jest kolegialny charakter rządu i brak przepisów wzmacniających pozycję premiera.

Wiele demokracji parlamentarnych Europy Zachodniej przeszło reformy racjonalizujące parlamentarizm. Sensem tych reform było wytworzenie równowagi między władzą ustawodawczą a wykonawczą oraz wyposażenie tej ostatniej w nowe instrumenty w celu zwiększenia efektywności rządzenia¹². Niewątpliwie konstytucja V Republiki Francuskiej przyjęła pod wpływem myśli reformatorskiej najbardziej zintegrowaną wersję zrationalizowanego parlamentarizmu z kilkunastoma instytucjami, które wzmac-

¹¹ O. Bashkina, *Raymond Carré de Malberg and the interpretation of sovereignty in the Belgian constitution*, "Journal of Constitutional History" 2018, t. 1, z. 35, s. 149–166. Autorka analizuje zasady Konstytucji Belgii w świetle wczesnych prac teoretycznych R. Carrégo de Malberga, w których wyjaśniał opozycję między suwerennością narodu urzeczywistnianą przez parlament a demokracją bezpośrednią, w której lud wykonuje prawa polityczne bezpośrednio.

¹² B. Mirkine-Guetzévitch, *Les constitutions de L'Europe nouvelle*, Paris 1930.

niały stabilność i efektywność rządu¹³. W Belgii głównym motywem rewizji konstytucji nie było wzmocnienie władzy wykonawczej, lecz federalizacja ustroju państwa i zagwarantowanie coraz większych uprawnień i gwarancji dla dwóch najsilniejszych grup językowych. Żadna z sił politycznych nie była zainteresowana poważnym wzmocnieniem premiera i rządu, gdyż mogłoby to zachwiać równowagą między grupami językowymi. Premier wypełniać musi funkcje mediatora między ministrami i integratora kruchej większości parlamentarnej. W tej sytuacji jest zmuszony do ciągłego wypracowywania porozumienia między wieloma członkami koalicji rządowej. Silne kompetencje szefa egzekutywy byłyby dysfunkcjonalne w tym systemie. Jedynym znaczącym mechanizmem stabilizującym demokrację parlamentarną jest procedura racjonalizująca stosowanie votum zaufania i nieufności do rządu. VI reforma konstytucji nadała nowy kształt tej instytucji. W myśl art. 46 Konstytucji Król, a zatem w rzeczywistości Premier, może rozwiązać Izbę Reprezentantów w reakcji na niekonstruktywne zastosowanie tych procedur, a zatem wtedy gdy Izba po odrzuceniu votum zaufania do rządu nie zaproponuje w ciągu trzech dni Królowi następcy premiera, albo gdy uchwali niekonstruktywne votum nieufności. Ponadto Król może rozwiązać Izbę w przypadku dymisji rządu. Nie obowiązuje zatem, jak to ma miejsce w przypadku Niemiec i Polski, obligatoryjne konstruktywne votum nieufności.

IV. Bastiony federalizmu

Jak podkreślałem proces federalizacji Belgii doprowadził do dominacji logiki równowagi między grupami językowymi w instytucjach szczebla federalnego. Powstaje zatem pytanie o istnienie czynników jednoczących Królestwo Belgii, elementów *belgitude*. Niewątpliwie podstawowe znaczenie integrujące państwo ma monarchia¹⁴. Można sądzić, że republikańska forma ustrojowa nie utrzymałaby jedności politycznej Belgii. Trzeba też docenić rolę rządu jako głównego podmiotu władzy federalnej. Wspomniany parytet językowy

¹³ K.M. Ujazdowski, *Geneza i tożsamość Konstytucji V Republiki Francuskiej*, Kraków 2013, s. 264–268.

¹⁴ P. Lauvaux, *Le Roi, „Pouvoirs”* 2011, nr 136.

decydujący o równowadze w składzie Rady Ministrów dodatkowo wzmacnia rząd jako instytucję jedności państwowej.

Warto zwrócić uwagę na nie doceniany czynnik integracyjny jakim jest wysoki i jednolity standard ochrony praw jednostki w skali państwa, dodatkowo umocniony po utworzeniu Sądu Konstytucyjnego. Wspominałem, że konstytucja Królestwa Belgii cieszyła się w XIX w. prestiżem aktu ustanawiającego szczególną ochronę wolności jednostki i praw politycznych obywateli. Federalizacja Belgii nie pociągnęła za sobą zróżnicowania zakresu ochrony praw jednostki w jednostkach sfederowanych. Zintegrowany model ochrony praw jednostki w skali całego państwa został wydatnie wzmocniony po utworzenie Sądu Konstytucyjnego i wyposażeniu tej instytucji w szerokie kompetencje. Warto przypomnieć, że ustanowienie w 1980 r. Sądu Arbitrażowego było ściśle związane z federalizacją ustroju¹⁵. Sąd Konstytucyjny, który powstał w 2007 r. na bazie Sądu Arbitrażowego ma kompetencje szersze niż rozstrzyganie sporów kompetencyjnych i sprawuje kontrolę materialną. Kluczowe dla kontroli materialnej jest orzekanie w sprawie naruszania przez ustawy i dekrety art. 10 (zasada równości), art. 11 (zasada niedyskryminacji) i art. 24 (wolność nauczania). W tym ostatnim przypadku dochodzi do kontroli dekretów wydawanych przez parlamenty wspólnot po transferze kompetencji w sprawach edukacji do tych instytucji. Kontrola materialna pozwala Sądowi Konstytucyjnemu na kształtowanie jednolitego standardu ochrony praw jednostki w skali państwa. Wypada zauważyć, że procedura kontroli konstytucyjności prawa może być uruchomiona nie tylko z inicjatywy instytucji konstytucyjnych i członków parlamentu, lecz także na wniosek każdej osoby wykazując swój interes prawny i w trybie pytania prejudycjalnego. Wpłynęło to na zdynamizowanie sądownictwa konstytucyjnego w Belgii.

Formowanie Sądu Konstytucyjnego opiera się na zachowaniu równowagi między grupami językowymi oraz między reprezentacją świata politycznego i prawniczego. Choć tworzenie składu Sądu odbywa się w logice parytetu językowego, to dorobek orzecniczy tej instytucji sprawia, że stanowi jeden z bastionów *belgitude*¹⁶. Opinię tę można odnieść do całego sądownictwa bel-

¹⁵ M. Uyttendaele, *La Cour constitutionnelle*, Anthemis 2021.

¹⁶ G. Rosoux, *La Cour constitutionnelle de Belgique*, „Les nouveaux Cahiers du Conseil constitutionnel” 2013, t. 41, z. 4, s. 201–214, <https://www.cairn.info/revue-les-nouveaux-cahiers-du-conseil-constitutionnel-2013-4-page-201.htm> (29.10.2021).

gijskiego. Federalizacja nie objęła gałęzi prawa kluczowych dla właściwości sądów. Prawo karne, cywilne, handlowe należą do obszaru federalnej władzy ustawodawczej. Równowagę między grupami językowymi gwarantują istniejące w Najwyższej Radzie Sądownictwa kolegia językowe. Jednakże struktura sądów powszechnych i administracyjnych ma jednolity charakter w skali całego państwa. Wypada dodać, że Rada Stanu utworzona w 1946 dba skutecznie o jednolitość interpretacji prawa administracyjnego i jego zgodność ze podstawowymi prawami jednostki.

V. Podsumowanie

Belgia stanowi laboratorium nowych form federalizmu¹⁷. Z jednej strony można mówić o istotnych ograniczeniach w rozwoju państwa federalnego w tym kraju. Wypada zauważyć, że nie istnieje domniemanie kompetencji jednostek sfederowanych, kompetencje te wynikają z upoważnień (delegacji) zawartych w konstytucji federalnej i w ustawach specjalnych. To wyjaśnia dlaczego Walonia i Flandria nie mają własnych konstytucji tak jak części składowe wielu państw federalnych, w tym niemieckie landy. Ustrój organów wspólnot i regionów określany jest przez ustawy specjalne i dekryty wydawane przez same jednostki sfederowane. Przy okazji warto zauważyć, że dekryty wspólnot i regionów podlegają tylko konstytucji federalnej, a nie ustawom federalnym. Z drugiej strony pomimo braku własnych konstytucji jako atrybutu samodzielności jednostki sfederowane mają bardzo znaczące quasi państwowe kompetencje w zakresie relacji międzynarodowych. Konstytucja stanowi, że władze wspólnot i regionów, zawierają i ratyfikują umowy międzynarodowe dotyczące własnych kompetencji ustawodawczych bez zgody władz federalnych. Kompetencja ta dotyczy także wyrażanie zgody na ratyfikację niektórych traktatów zawieranych przez UE w przypadkach gdy odnoszą się do domeny ustawodawczej jednostek sfederowanych¹⁸. Ponadto, włączenie analizy z zakresu decentralizacji finansów publicznych wskazuje na silną pozycję re-

¹⁷ F. Palermo, K. Kossler, *Comparative Federalism*, Oxford and Portland, Oregon 2017.

¹⁸ <https://www.lacsc.be/cne/le-droit-de-l'employe/archives/archives-2016/juin-2016/le-parlement-wallon-dit-non-au-ceta> (29.10.2021), <https://blog.juspoliticum.com/2016/10/26/le-veto-wallon-contre-le-traite-ceta-une-lecon-a-mediter> (29.10.2021).

gionów i wspólnot w relacji do instytucji szczebla federalnego Regiony zarządzają potężną częścią wydatków publicznych, pochodzących z różnorodnych źródeł, w tym z własnych podatków i podatków „kombinowanych”¹⁹. Można zatem sądzić, że jednostki sfederowane w Belgii mają silną pozycję ustrojową. Jednakże, kluczowe znaczenie dla oryginalności modelu ustrojowego Belgii ma jego bipolarność i dominacja mechanizmu współdecydowania i kooperacji dwóch grup językowych jako rzeczywistych podmiotów władzy w państwie. Stąd może budzić wątpliwości używanie w stosunku do Belgii pojęcia konstytucjonalizmu subnarodowego jak czyni to Patricia Popelier²⁰. W przypadku Belgii bowiem, poziom „narodowy” uległ erozji wraz z kryzysem narodu politycznego, a na obszarze subnarodowym istnieją dwie grupy językowe o przymiotach narodów kulturowych. Dlatego też termin federalizm bipolarny lepiej oddaje specyfikę ustrojową Belgii.

Literatura

- Bashkina O., *Raymond Carré de Malberg and the interpretation of sovereignty in the Belgian constitution*, „Journal of Constitutional History” 2018, t. 1, z. 35.
- Cloots E., *Constitutional identity in Belgium. A Thing of Mystery*, [w:] *Constitutional Identity in a Europe of Multilevel Constitutionalism*, red. Ch. Calliess, G. van der Schyff, Cambridge 2020.
- Delpérée F., *La Constitution de 1830 à nos jours, et même au-delà*, Bruxelles 2006.
- Delpérée F., *Le nouveau Sénat belge*, [w:] *L'état présent du bicamérisme en Europe, Société de législation comparée*, red. P. Lauvaux, J. Massot, „Collection Colloques” t. 32, Paris 2017.
- Heywood A., *Politologia*, Warszawa 2011.
- Hińcza P., *Projekty federalizacji Belgii w pierwszej połowie XX wieku*, „Studia Polityczne” 2014, nr 2 (34).
- Łaptos J., *Belgia*, Warszawa 2010.
- Lauvaux P., *Le Roi*, „Pouvoirs” 2011, nr 136.
- Meinecke F., *Weltbürgertum und Nationalstaat*, München 1908.

¹⁹ <https://www.lagazettedescommunes.com/632399/autonomie-financiere-en-belgique-des-regions-et-communes-puissantes-1010> (29.10.2021).

²⁰ P. Popelier, *Subnational constitutionalism in Belgium. A matter of abstained maturity*, [w:] *The Routledge Handbook of subnational Constitutions and constitutionalism*, Routledge 2021, s. 66–79.

- Mirkin-Gueztzevitch B., *Les constitutions de L'Europe nouvelle*, Paris 1930.
- Palermo F., Kossler K., *Comparative Federalism*, Oxford and Portland, Oregon 2017.
- Popelier P., *Subnational constitutionalism in Belgium. A matter of abstained maturity*, [w:] *The Routledge Handbook of subnational Constitutions and constitutionalism*, Routledge 2021.
- Rosoux G., *La Cour constitutionnelle de Belgique*, „Les nouveaux Cahiers du Conseil constitutionnel” 2013, t. 41, z. 4.
- Ujazdowski K.M., *Geneza i tożsamość Konstytucji V Republiki Francuskiej*, Kraków 2013.
- Uyttendaele M., *La Cour constitutionnelle*, Anthemis 2021.
- Uyttendaele M., *Les institutions de la Belgique*, Bruksela 2014.
- Xhardez C., Counet M., Randour F., Niessen C., *50 ans de federalisation de L'Etat Belge*, ABSP, 2021.